

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_4B_13_Existencialismus
TÉMA SADY:	Filozofie, religionistika, náboženství
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Červen 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Existencialismus

Anotace:

Výukový materiál je určen pro předmět základy společenských věd ve 4. ročníku.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně.

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Ubaldo Nicola: Obrazové dějiny filozofie

Termín **existencialismus** vznikl kolem roku 1930 a označuje komplex moderních filozofií a úvah (včetně literárních a malířských děl), jež považují konkrétní individuální existenci člověka za jeho základní charakteristiku, v protikladu ke každé **pozitivní redukci** (→ **Pozitivismus**) na pouhý objekt vědy či na část jakéhosi absolutního celku, která sama o sobě nemá hodnotu, tak, jak se člověk jevil v **hegelovském systému** (→).

Spíše než učení v úzkém slova smyslu je existencialismus kulturním klimatem, atmosférou charakterizující období mezi dvěma světovými válkami a po válce se rozrostla ve zvláštního **ducha doby**, či pokud chceme módu. Psaly se tehdy existencialistické romány, vznikaly existencialistické písně a dokonce se prosazoval existencialistický způsob oblékání (dlouhé vlasy a zanedbaný vzhled, odmítání saka a kravaty... zkrátka vzkříšení chování, typického pro antický **kynismus** (→)). Ve skutečnosti byla pod těmito povrchovými projevy skryta kritická reflexe na téma tradičních hodnot a jistot, která vznikla v důsledku dvou světových válek, takže hnutí bylo konečně označeno jako **filozofie krize**.

Existencialističtí intelektuálové uznávali za svého historického předchůdce **S. Kierkegaarda**. Nacházeli inspiraci v jeho požadavku rozchodu s každou metafyzickou ambicí a návratu k samotné existenci **jednotlivce** (→). Jeho vlivu vděčil existencialismus za své soustředění na téma **úzkosti** (→), zoufalství, nevyhnutelnosti smrti, konečnosti a mezí lidské bytosti.

Nové existencialistické cítění našlo filozofický základ jak ve **fenomenologii** (→) **E. Husserla**, tak v úvahách **M. Heideggera**, jehož dílo *Bytí a čas* (1927) zaměřené na pojem bytí zde (→ **Da-sein**), se stalo základním textem, na nějž se hnutí odvolávalo, i když záměry autora byly zcela jiné a téma existence řešil z jiných důvodů. Měl v úmyslu položit základy nové ontologie bytí (chápaného jako metafyzický, nikoli jako individualistický existencialistický pojem).

Existencialismus, který se stavěl proti systému a doktríně, našel konečně své vyjadřovací prostředky a kanály v umění a literatuře. Jeho představiteli se stali filozofové a spisovatelé jako **J. P. Sartre** (*Existencialismus je humanismus*, 1946; česky 2004), nebo **A. Camus** (*Mor*, 1947). Na hnutí měli velký vliv i starší autoři, jako ruský spisovatel **F. Dostojevskij** a český spisovatel **F. Kafka**. V básnictví byl existencialismus svou tematikou osamění, neutěšenosti a nejistoty života blízký italský **hermetismus** básníků E. Montala a G. Ungarettiho.

Pro německého filozofa **M. Heideggera** (1889 - 1976) představovala **analýza existence** výchozí bod úvah o celkové úloze filozofie a základ pro novou formulaci starého metafyzického problému bytí. V knize *Bytí a čas* (1927; česky 1996) prohlásil, že nejvladnějším smyslem bytí je zde být (pojem, který zní v němčině **Da-sein**). Jde jen zdánlivě o nevýznamnou slovní hříčku. Tomu, kdo se ptá, jaká je podstata, esence člověka, což je jedna z nejstarších a v celé historii filozofie nejvíce diskutovaných otázek, odpovídá Heidegger velice jednoduchým a přesným způsobem: **esence** člověka je jeho existence (a nic jiného).

Z toho plyne, že filozofie se už nemůže zabývat, jak tomu bylo v minulosti, člověkem jako nějakým abstraktním subjektem, ale musí analyzovat konkrétního

jedinice a jeho stav **uvržení do světa**. Člověk se ocitá v určité epoše a lokalitě, v prostředí jazyka a kultury, které si nevybral, ale s nimiž musí vstoupit do aktivního vztahu a být si při tom vědom nekonečných možností volby a jediného osudu, který jej čeká: **smrti**.

Jean Paul Sartre: Existencialismus je humanismus

Existencialismus ateistický, jež zastupuji, je mnohem důležitější. Prohlašuje, že neexistuje-li bůh, existuje alespoň jedna bytost, u níž existence je před podstatou, jedna bytost, která existuje dříve, než mohla být vymezena nějakým pojmem, a že touto bytostí je člověk, nebo jak říká Heidegger, lidská realita.

Co zde znamená, že existence je před podstatou? Znamená to, že člověk nejdříve existuje, potkává zde sebe, vypařuje se ve světě a pak že se vymezuje. Nelze-li vymezit takového člověka, jak ho pojímá existencialista, je to tím, že není zprvu ničím. Bude až potom, a bude takový, jaký se udělá. Takto není lidské přirozenosti, protože není boha, který ji koncipoval. Člověk je pouze nejen takový, jako sám sebe pojímá, ale takový, jaký sebe chce a jaký sebe koncipuje po existenci, jaký se chce po tomto vzmachu k existenci; člověk není nic jiného než to, čím se udělá. Takový je první princip existencialismu.

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vysvětlete pojetí člověka v pozitivistickém myšlení. Je zde hledána nějaká podstata společná všem jednotlivcům (přírodní či společenská)?
2. Proč se výše uvádí, že v pozitivistickém pojetí nemá člověk hodnotu?
3. Pokuste se vlastními slovy interpretovat porozumění pojmem *uvržení do světa a dasein*.
4. V Sartrově textu autor píše, že „*existence je před podstatou*“. Vysvětlete, co by to mohlo znamenat.
5. Jak byste porozuměli větě: Člověk je odsouzen ke svobodě.?
6. Co by mohl znamenat pojem *existenciální úzkost*?
7. Zavazuje existencialismus jednotlivého člověka k osobní odpovědnosti za jeho činy?
8. Zjistěte z učebnic literatury, kterými existencialistickými tématy se asi mohli zabývat Dostojevskij a Kafka. V kterých knihách to bylo především?

Zdroje:

BLECHA, I. *Filosofická čítanka*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, ISBN 80-7182-112-8, str. 414

NICOLA, U. *Obrazové dějiny filozofie*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2006, ISBN 80-242-1578-0, str. 446, 450